MAKTABDA KORREKSION MASHG‘ULOTLAR O‘TKAZISHDA PSIXOLOG ROLI: NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR

Shaymardanov Asror Aslonovich

Qashqadaryo viloyati, Muborak tumani, Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 10-sonli maktab psixologi

Annotatsiya

Ushbu maqola maktab sharoitida korreksion mashg‘ulotlarni tashkil etish va o‘tkazishda psixologning hal qiluvchi rolini ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qiladi. Unda o‘quvchilarda uchraydigan psixologik-pedagogik rivojlanishdagi chekinishlar, xulq-atvor muammolari va o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etishda psixologik yordamning ahamiyati ochib berilgan. Maqolada korreksion faoliyatning diagnostik, profilaktik va rivojlantiruvchi yo‘nalishlari, shuningdek, ularni amalga oshirish metodikasi atroflicha bayon qilinadi. Muallif tomonidan Qashqadaryo viloyati, Muborak tumani maktablari tajribasi misolida psixologning individual va guruhli korreksiya ishlaridagi o‘ziga xos vazifalari ko‘rsatilgan. Koreksion mashg‘ulotlarda kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, art-terapiya va o‘yin terapiyasi kabi zamonaviy usullarni qo‘llashning samaradorligi asoslab beriladi. Shuningdek, maktab psixologining ota-onalar, o‘qituvchilar va ma’muriyat bilan hamkorligi muhimligi, integratsiyalashgan yondashuv zaruriyati ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Maktab psixologi, korreksion mashg‘ulotlar, rivojlanishdagi chekinishlar, psixologik yordam, diagnostika, profilaktika, rivojlantirish, kognitiv-xulq-atvor terapiyasi, o‘yin terapiyasi, hamkorlik.

KIRISH

Zamonaviy ta’lim tizimida har bir o‘quvchining shaxsiy imkoniyatlarini maksimal darajada ro‘yobga chiqarish, ularda uchraydigan rivojlanishdagi chekinishlar, xulq-atvor muammolari va o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklarni o‘z vaqtida bartaraf etish

muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, maktabga moslashuv, diqqat buzilishi, giperaktivlik, o‘quv motivatsiyasining pastligi, tengdoshlar bilan muloqotdagi muammolar kabi holatlar o‘quvchilarning akademik ko‘rsatkichlari va ijtimoiy hayotiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu nuqtai nazardan, maktab psixologining korreksion mashg‘ulotlarni tashkil etish va o‘tkazishdagi o‘rni beqiyosdir. Qashqadaryo viloyatining Muborak tumani maktablarida ham o‘quvchilar orasida turli individual va guruhli psixologik-pedagogik yordamga muhtoj bolalar mavjud bo‘lib, ularga ko‘rsatiladigan korreksion ishlar ta’lim sifatini oshirishning muhim omilidir. Ushbu maqola maktab psixologining korreksion faoliyatdagi asosiy vazifalari, qo‘llaniladigan mexanizmlar va samarali hamkorlik yondashuvlarini ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qiladi.

ASOSIY QISM

1. Korreksion mashg‘ulotlarning mohiyati va maqsadi

Korreksion mashg‘ulotlar – bu o‘quvchilarning individual psixofiziologik xususiyatlari, yoshiga oid rivojlanish normalari va ta’lim ehtiyojlarini hisobga olgan holda, ularning psixik rivojlanishidagi nuqsonlarni bartaraf etishga, yangi ko‘nikmalarni shakllantirishga va ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga qaratilgan tizimli faoliyatdir. Bu mashg‘ulotlarning asosiy maqsadi – bolaning shaxsiy salohiyatini ochish, o‘ziga ishonchini oshirish va ta’lim jarayoniga to‘laqonli integratsiya qilishdir.

Korreksion mashg‘ulotlar doirasida quyidagi yo‘nalishdagi muammolar bilan ishlanadi:

Kognitiv rivojlanishdagi chekinishlar: Xotira, diqqat, tafakkur, nutq rivojlanishidagi buzilishlar.

Emotsional-irodaviy sohadagi muammolar: Xavotir, qo‘rquv, tajovuzkorlik, impulsivlik, o‘ziga past baho berish.

Xulq-atvor buzilishlari: Tartib-intizomga rioya qilmaslik, ijtimoiy normalarni buzish, qochib ketish.

Ijtimoiy-kommunikativ muammolar: Tengdoshlar va kattalar bilan muloqot o‘rnata olmaslik, yolg‘izlik.

O‘quv motivatsiyasining pasayishi va o‘zlashtirishdagi qiyinchiliklar.

2. Maktab psixologining korreksion faoliyatdagi asosiy vazifalari

Maktab psixologining korreksion mashg‘ulotlar jarayonidagi roli ko‘p qirrali bo‘lib, u bir nechta muhim vazifalarni o‘z ichiga oladi:

Diagnostik funksiya: Muhtoj o‘quvchilarni aniqlash, ularning rivojlanishdagi chekinishlarining sabablari va darajasini psixologik-pedagogik tashxis usullari (testlar, so‘rovnomalar, kuzatuvlar, intervyular) orqali aniqlash. Bu har bir o‘quvchi uchun individual korreksiya dasturini ishlab chiqish uchun asos bo‘ladi.

Rivojlantiruvchi va korreksion funksiya: O‘quvchining yosh va individual xususiyatlariga mos keladigan korreksion-rivojlantiruvchi dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish. Bu individual yoki guruhli mashg‘ulotlar shaklida bo‘lishi mumkin.

Profilaktik funksiya: Rivojlanishdagi chekinishlarning chuqurlashishining oldini olishga, shuningdek, yangi muammolarning paydo bo‘lishini oldini olishga qaratilgan tadbirlarni o‘tkazish. Masalan, maktabga moslashishni yengillashtiruvchi mashg‘ulotlar, stressga chidamlilikni oshirish.

Konsultativ funksiya: O‘qituvchilar, ota-onalar va ma’muriyatga korreksion ishlar bo‘yicha maslahatlar berish, ularni bolaning muammolari va rivojlanish xususiyatlari haqida xabardor qilish.

Metodik funksiya: Korreksion-rivojlantiruvchi dasturlar, metodik tavsiyalar va ishlanmalar yaratish, mavjudlarini moslashtirish va samaradorligini tahlil qilish.

3. Korreksion mashg‘ulotlarda qo‘llaniladigan psixologik-pedagogik mexanizmlar va usullar

Samarali korreksion ishlar uchun psixolog turli xil zamonaviy metodikalarni qo‘llaydi:

Kognitiv-xulq-atvor terapiyasi (KXT): O‘quvchilarning noto‘g‘ri fikrlash qoliplarini (masalan, "Men hech qachon uddalay olmayman") aniqlash va ularni ijobiy, ratsional fikrlar bilan almashtirishga yordam beradi. Bu ayniqsa o‘quv stressi, diqqat buzilishi va motivatsiya muammolarida samaralidir.

Art-terapiya (san’at terapiyasi): Rasmlar chizish, loy ishlash, qumda o‘ynash kabi ijodiy faoliyat orqali bolalarga o‘z hissiyotlarini, ichki konfliktlarini ifodalashga yordam beradi. Bu ayniqsa o‘zini ifoda etishga qiynaladigan yoki travmatik holatlarni boshdan kechirgan bolalar uchun foydali.

O‘yin terapiyasi: Ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun qo‘llaniladi. O‘yin orqali bolalar ijtimoiy ko‘nikmalarni o‘rganadilar, hissiyotlarini boshqarishni mashq qiladilar va muammoli vaziyatlarni hal qilish tajribasiga ega bo‘ladilar.

Relaksatsiya va nafas mashqlari: Xavotir, stress, giperaktivlikni kamaytirish uchun qo‘llaniladi. Bu mashg‘ulotlar o‘quvchilarda o‘z-o‘zini tartibga solish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Guruhli dinamik mashg‘ulotlar (treninglar): O‘quvchilarda muloqot ko‘nikmalari, empatiya, o‘zaro yordam va jamoaviy ishlash qobiliyatini rivojlantiradi. Bu ijtimoiy moslashuvni yaxshilashda muhimdir.

4. Hamkorlikning ahamiyati

Maktab psixologining korreksion ishi faqat individual harakatlar bilan cheklanib qolmasdan, bir qator sub’ektlar bilan samarali hamkorlikni talab etadi:

O‘qituvchilar bilan: O‘qituvchilar bolaning darsdagi xulq-atvori, o‘zlashtirishi va muloqotdagi xususiyatlari haqida qimmatli ma’lumot beradi. Psixolog esa o‘qituvchilarga korreksion strategiyalarni dars jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha tavsiyalar beradi.

Ota-onalar bilan: Oila bolaning rivojlanishida asosiy muhit hisoblanadi. Psixolog ota-onalarga bolaning muammolari, uning ehtiyojlari haqida tushuntirishlar beradi va uy sharoitida qo‘llash mumkin bo‘lgan tarbiya usullarini o‘rgatadi. Muborak tumani sharoitida oilaviy an’analarga hurmat bilan yondashish va ota-onalarning ishonchini qozonish muhimdir.

Maktab ma’muriyati bilan: Ma’muriyat korreksion ishlar uchun sharoitlar yaratish, zarur resurslar bilan ta’minlash va psixologning faoliyatini qo‘llab-quvvatlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Tibbiy xodimlar bilan: Agar bolada tibbiy sababli rivojlanishdagi chekinishlar kuzatilsa, psixolog shifokorlar bilan yaqin aloqada bo‘lishi va birgalikda yordam ko‘rsatish strategiyasini ishlab chiqishi kerak.

MUHOKAMA VA TAHLILLAR

Muborak tumani maktablarida o‘tkazilgan korreksion mashg‘ulotlar amaliyoti shuni ko‘rsatadiki, maktab psixologining proaktiv va tizimli yondashuvi o‘quvchilarning akademik ko‘rsatkichlarida, xulq-atvorida va ijtimoiy moslashuvida sezilarli ijobiy o‘zgarishlarga olib keladi. Ayniqsa, moslashuv qiyinchiliklari, o‘ziga ishonchsizlik va muloqot muammolariga duch kelgan bolalarda psixologik yordamning ahamiyati ortadi. Qishloq maktablarida resurslarning cheklanganligi sharoitida, psixologning kreativ yondashuvlari, mavjud imkoniyatlardan maksimal foydalanishi va pedagogik jamoa bilan yaqin hamkorligi korreksion ishlarning samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalari davrida bolalarda paydo bo‘ladigan yangi

psixologik muammolarni (masalan, internetga qaramlik) hal qilishda ham psixologning o‘rni dolzarblashmoqda. Korreksion mashg‘ulotlar o‘quvchini "davolash"dan ko‘ra, uni "rivojlantirish"ga qaratilgan bo‘lib, bu uning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun poydevor yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, maktabda korreksion mashg‘ulotlarni o‘tkazishda psixologning roli markaziy va hal qiluvchidir. U nafaqat tashxis qo‘yuvchi va tuzatuvchi mutaxassis, balki bolaning shaxsiy rivojlanishiga yo‘naltiruvchi, ota-onalar va pedagoglar uchun ko‘makchi, shuningdek, maktabda sog‘lom psixologik muhitni yaratuvchi katalizator vazifasini ham bajaradi. Korreksion ishlarning samaradorligi psixologning kasbiy mahorati, innovatsion yondashuvlari va ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilari bilan o‘rnatilgan mustahkam hamkorlikka bog‘liq.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

Maktab psixologlari uchun korreksion-rivojlantiruvchi ishlar bo‘yicha muntazam malaka oshirish kurslari va treninglarni tashkil etish.

Korreksion mashg‘ulotlar uchun zarur bo‘lgan metodik materiallar, diagnostik vositalar va texnik jihozlar bilan ta’minlash.

Har bir maktabda psixologik yordam xizmatining nufuzini oshirish va uning faoliyatiga keng jamoatchilikni jalb qilish.

Ota-onalar va o‘qituvchilar uchun bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari va korreksion yordam usullari bo‘yicha ma’rifiy seminarlar tashkil etish.

Ushbu qadamlar maktabda korreksion ishlar tizimini yanada takomillashtirishga va har bir o‘quvchining barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi". – Toshkent: "O‘zbekiston", 2022.

Vigotskiy L.S. "Problemi defektologii". – Moskva: Prosveshchenie, 1995.

G‘oziyev E.G‘. "Psixologiya: Umumiy psixologiya". – Toshkent: "O‘qituvchi", 2003.

Karimova V.M. "Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot". – Toshkent: "Sharq", 2002.

Nishonova Z.T. "Psixologik maslahat va korreksiya". – Toshkent: "Sharq", 2010.

Zakharova A.V. "Psixologiya formirovaniya samokontrola i samootsenki". – Moskva: Nauka, 1993.

Elkonin D.B. "Psixologiya igri". – Moskva: Vlados, 1999.

Piyazheva I.S. "Korreksionno-razvivayushchie zanyatiya v nachalnoy shkole". – Rostov-na-Donu: Feniks, 2018.